

Over enige Saksische wapens in het Legermuseum

Antieke wapens

fascineren,
hebben op velen
een magische
aantrekkingskracht...

Achter elk van die wapens
schuilt
een geniaal brein,
de ingenieur van weleer.

De wapensmid
concretiseert
de vinding;
daarbij weerspiegelt hij
al zijn kunstzin
en liefde voor zijn ambacht

Leonardo da Vinci
- een laatste „uomo universale” -
was genie en artiest,
was beiden:
„maecker” en „constenaer”.

De affiniteit
tussen de mensen
van toen en nu
manifesteert zich
in het essay van de conservator,
Drs. R. B. F. van der Sloot
hoofd van Afdeling I (Antieke Wapens)
van het
Nederlands Leger- en Wapenmuseum,

Over enige Saksische wapens in het Legermuseum

drs. R.B. F. van der Sloot

Het Legermuseum bezit een aantal in Saksen vervaardigde wapens, welke zowel opvallen door de kunstzinnige uitvoering als door hun uitmuntende staat van onderhoud. Deze wapens, afkomstig uit het arsenaal der keurvorsten van Saksen, roepen voor zover het de vroegste exemplaren betreft, herinneringen op aan de barokke pracht aan het hof van Saksen. De wapens uit de latere periode daarentegen, zijn nauw verbonden met de politieke verwickelingen, waarin Saksen gedurende de eerste helft van de 18e eeuw betrokken is geweest. De politieke rol, welke dit land in de 16e, 17e en 18e eeuw heeft gespeeld, was weliswaar niet bijster sympathiek en gelukkig, maar de cultuur beleefde er één van de grootste hoogtepunten in de Duits sprekende landen.

De buitengewone rijkdom en schoonheid der vele door de keurvorsten verzamelde kunstvoorwerpen, waarvan het Historisches Museum te Dresden thans nog een overweldigende indruk geeft, hangt ten nauwste samen met de destijds heersende opvatting, dat de macht van een land aan het praalvertoon van zijn hof werd afgemeten.

Voor een juist begrip van de machtspositie van Saksen moet allereerst aandacht worden geschonken aan de functie van de keurvorst. De keurvorsten, zoals de Paltsgraaf van de Rijn, de hertog van Saksen en de markgraaf van Brandenburg, hadden sedert ca. 1250 tot 1860 in het Duitse rijk het recht om de koningen en eventuele Roomse keizers te kiezen, een positie, welke in de Gouden Bul van keizer Karel IV in 1356 werd vastgelegd. Hun macht was zelfs zo groot, dat in 1338 de toen zeven keurvorsten besloten, dat wie door de keurvorsten of de meerderheid daarvan tot Rooms keizer was gekozen, van de paus geen bekrachtiging van deze keuze meer zou nodig hebben. Toen als een gevolg van de Napoleontische oorlog in 1806 het Rooms-Duitse Rijk ophield te bestaan, verviel hierdoor ook het keurvorstendom.

Van de vele keurvorsten van Saksen moeten enige hier genoemd worden, omdat de wapens in het Legermuseum uit hun regeringsperioden stammen, maar bovenal omdat zij een belangrijke rol hebben gespeeld bij de kulturele ontwikkeling of in de politieke en militaire geschiedenis van hun land.

Christiaan I (1586 -1591)

Keurvorst Christiaan I (1560-1591), die in 1586 zijn vader Augustus na diens overlijden opvolgde, heeft in zijn korte regeringsperiode van vijf jaar het meest van alle Saksische keurvorsten gedaan voor het bijeenbrengen van een verzameling van kostbare wapens, waaraan zijn voorgangers reeds begonnen waren en waarvan zich het grootste deel thans in het Historisches Museum te Dresden bevindt. Reeds in 1586 namelijk liet hij enige maanden na de dood van zijn vader beginnen met de werkzaamheden aan een groot gebouw voor de keurvorstelijke stallen en de wapenkamer, een gebouw dat de „Neue Stall” werd genoemd. In bijna veertig zalen, vertrekken en berguimten werd een overweldigende hoeveelheid aan wapens en uitrustingsstukken voor tournooien, krijgsgebruik en de jacht bijeengebracht. Tot de hier boven genoemde uitrustingsstukken voor krijgsgebruik uit de regeringsperiode van Christiaan I, behoren de volgende voorwerpen in het Legermuseum: twee patroonkokers, een kruifles, twee rapieren en een dolk.

De patroonkokers (afb. 1) dienden voor het opbergen van vier papieren patronen met afgepaste kruitlading en één kogel, elk voor één schot. Zij zijn vervaardigd van zwart gekleurd notenhout, dat aan de buitenkant gestempeld is met een ornament van korrels, waarschijnlijk om hertshoorn na te bootsen. De ijzeren monturen zijn zeer kundig en rijk geëtst met bladornamenten en op het deksel een fabeldier (respectievelijk een Phoenix en een Eenhoorn). Beide exemplaren zijn aan de achterkant gedateerd 1587, terwijl het deksel van de patroonkoker met de voorstelling van de Phoenix bovendien het opschrift draagt NVMERI 8. De kruitfles, welke uit ca. 1590 dateert, is aan de achterkant plat en aan de voorkant half balvormig (afb. 4). Zij is van notenhout vervaardigd en is op dezelfde wijze gestempeld als de twee patroonkokers, terwijl haar ijzeren monturen in de zelfde stijl zijn geëtst als deze. Deze overeenkomst in decoratie is een aanwijzing, dat de patroonkokers en de kruitfles in combinatie met elkaar werden gebruikt. Wanneer men het sterk decoratieve element bij deze patroonkokers en de kruitfles in aanmerking neemt en hun rijke decoratie vergelijkt met de vrijwel zonder uitzondering zeer eenvoudige uitvoering van kruitflessen voor militair gebruik uit het einde van de 16e eeuw, dan is het wel duidelijk dat de hierboven beschreven exemplaren niet door gewone krijgslieden zijn gebruikt. Zij zijn dan ook gedragen - in combinatie met hieronder te beschrijven radslotpistolen - door de bereden rijkswacht van de keurvorst.

De twee rapieren, welke slechts globaal gedateerd kunnen worden in het laatste kwart van de 16e eeuw, maar vrijwel zeker nog uit de regeringsperiode van Christiaan I stammen, behoren tot het type, waarvan zich thans nog een groot aantal in het Historisches Museum te Dresden bevindt (afb. 2 en 3).

De respectievelijk 103 en 104 cm. lange en in een spitse punt toelopende klingen, zijn in verhouding tot hun lengte zeer smal en stug. Deze wapens, welke men „estoc” noemt, werden door ruiters gebruikt om mee te stoten en zij zijn, vervaardigd in navolging van de middeleeuwse pantserstekers. Hun klingen zijn, afgaande op de er in geslagen merken, vervaardigd in Italië, Spanje en Duitsland, maar hun gevesten zijn vrijwel zeker in Dresden gemaakt. Deze gevesten zijn in grote lijnen gelijkvormig en de meest karakteristieke kenmerken zijn hun constructie van zwart gekleurd ijzer, bestaande uit een achtkantige knop, een in doorsnede ovale houten greep, welke bekleed is met zwart gekleurd vishuid en gemonteerd met vier verticale ijzeren staven. De pareerstang verbreedt zich bij deze gevesten aan de uiteinden en zij hebben één of twee, zich in het midden verbredende, pareerringen, terwijl een in doorsnede ovale ijzeren koker zich op het bovenste gedeelte van de kling bevindt en oorspronkelijk over de bovenrand van de, thans meestal ontbrekende, schede paste. Deze wapens van het type „estoc” werden gebruikt door de bereden troepen van de keurvorst en de fraaier uitgevoerde exemplaren, waarvan het gevest geheel of gedeeltelijk belegd is met gegraveerd zilver, zullen waarschijnlijk door leden van zijn bereden gardes zijn gedragen. Een grote overeenkomst in de uitvoering van het gevest, toont ook de dolk (afb. 3), welke uit de zelfde tijd als de beide voorgaande wapens dateert en in combinatie met de „estoc” werd gedragen door de bereden troepen. Ook hierbij komen met gegraveerd zilver belegde exemplaren voor, ten aanzien waarvan het zelfde geldt als voor de „estoc”. De knop en de greep zijn namelijk van de zelfde vorm en constructie als die bij de „estoc”, terwijl de dolk verder nog een korte en in knoppen eindigende pareerstang en een kleine pareerring heeft.

Christiaan II (1591-1611)

Nadat Christiaan I in 1591 gestorven was, werd hij als keurvorst opgevolgd door Christiaan II (1583-1611). Tijdens zijn regeringsperiode nam de pracht en praal in de levenswijze aan het Saksische hof in die mate toe, dat men voor de bestrijding der hoge onkosten daarvan de belastingen moest verhogen. Voor eigen gebruik bij de grote en kostbare jachtpartijen liet de

keurvorst bijvoorbeeld drie zogenaamde jachtgarnituren maken van verguld zilver en émail, waarvan het ene exemplaar met 52 grote smaragden en de beide andere met turkooizen zijn bezet. Ook werden er regelmatig grote drinkgelagen aangericht, welke alle beschrijvingen tarten. Het is dan ook niet verwonderlijk dat keurvorst Christiaan II, die in feite eerst sedert 1601 begon te regeren, reeds in 1611 op 26-jarige leeftijd overleed als gevolg van een beroerte na het schielijk drinken van Merseburger bier.

De weelderige hofhouding uit zijn regeringsperiode vindt haar weerspiegeling in de kostbare uitrusting van zijn gardes en hellebaardiers van zijn lijfwacht, zoals uit de volgende wapens in het Legermuseum duidelijk blijkt.

Tot de vroegste en in verhouding ook de eenvoudigste wapens uit de regeringsperiode van Christiaan II behoort een koppel radslotpistolen, dat 1594 gedateerd is. Deze pistolen, waarvan in de regeringsperioden van de keurvorsten August, Christiaan I en Christiaan II een bijzonder grote voorraad was aangelegd in de wapenkamer, verschillen onderling meestal slechts in ondergeschikte details. De radslotpistolen van dit type zijn voor een niet onbelangrijk deel vervaardigd door de leden van de beroemde families van geweermakers in Dresden: Drechsler en Herold, maar het benodigde aantal was zo groot, dat men ze ook in Augsburg en Neurenberg bestelde. De notenhouten lade van deze ruim 2 kg. zware pistolen is zwart gekleurd en op de zelfde manier gestempeld met een korrelmotief als de twee patroonkokers en de kruittfles uit de tijd van keurvorst Christiaan I, terwijl de balvormige kolf hen kenmerkt als ruitpistolen. Uit een illustratie in het „Kunstabuchlein” van ca. 1580-1590 door Jost Amman (afb. 4) blijkt dat de Duitse pistoolruiters wel vier van deze radslotpistolen droegen, welke door hun bolvormige kolven gemakkelijk uit de holsters getrokken konden worden.

De beide radslotpistolen in het Legermuseum hebben een totale lengte van niet minder dan 60 cm., terwijl de lengte van de loop 35 cm. en het kaliber 14 mm. is. De loop, waarvan het voorste gedeelte rond is, draagt op het achtkantige achterste gedeelte de datering 1594 en een ingeslagen merk, bestaande uit een klimmende leeuw met een pijl, ter weerszijden waarvan zich de letters H R bevinden. Het radslot heeft een gladde ijzeren deksel over het rad en een inrichting op het achterste gedeelte van de slotplaat om de trekker te blokkeren waardoor het geheel als een veiligheidspal fungeert. De met een korrelmotief gestempelde en zwart gekleurde laden van deze beide pistolen zijn ter versterking van het hout op enige plaatsen ingelegd met gegraveerd been, waarvan echter het grootste deel is vernieuwd. Aan de achterkant van de bolvormige kolf is bij beide pistolen een gladde en ronde zilveren plaat aangebracht ter vervanging van de ontbrekende gelijkvormige platen van been, welke waarschijnlijk gegraveerd zijn geweest met het keurvorstelijke wapen van Saksen.

In groot contrast tot het eenvoudige uiterlijk van de beide radslotpistolen, staat de zeer fraaie kruithoorn (afb. 7), welke rond 1590 gedateerd moet worden en gedragen is door de lijfwacht van de keurvorst. Zij bestaat uit met zwart fluweel bekleed hout, bedekt met uitgezaagde, gegraveerde en vergulde messing platen, welke aan de voorkant zijn gegraveerd met het keurvorstelijke wapen en de gekruiste zwaarden van het aartsmaarschalkschap. De drie ringoren op de beide smalle zijkanten, de afsluitinrichting voor de tuit en een gordelhaak aan de achterkant zijn van geblauwd ijzer. De kleurencombinatie zwart-goud geeft aan deze kruithoorn een bijzonder rijk effect, vooral wanneer men bedenkt dat deze oorspronkelijk gedragen werd aan koorden met kwasten van zwarte en goudkleurige zijde.

De zelfde gelukkige kleurencombinatie vinden wij terug bij een aantal gevesten van rapieren uit de periode van Christiaan II. Deze rapieren, waarvan de vorm van het gevest als „saksisch” geldt en waarvan het Legermuseum niet minder dan drie exemplaren bezit (afb. 8), vallen namelijk op door de zuiverheid der op elkaar afgestemde kleuren. Het in de gehele constructie slank aandoende gevest bestaat uit geblauwd ijzer, terwijl de houten en van cannellures voorziene greep omwikkeld is met geslagen koper- en messingdraad en met glad

messingdraad. De cannelures op de greep dienden hier niet alleen voor een beter houvast, maar vooral om door de hiermee verkregen lichtwerking ook een fraaiere kleureffect te verkrijgen. Karakteristieke kenmerken voor deze gevesten zijn verder de S-vormig gebogen pareerstang, de kleine en ovale schildjes in het midden van de pareerringen en de afgeplatte pruimvormige knop. De kling van deze rapieren, welke waarschijnlijk door de musketiers van het keurvorstelijke leger werden gedragen, zijn breed en hebben een betrekkelijk stompe punt, hetgeen betekent dat zij meer bestemd waren om mee te houwen dan om te stoten. Uit de vele bewaard gebleven rapieren van dit type, o.a. in het Historisches Museum te Dresden, blijkt dat de kling is vervaardigd in Duitsland, Spanje en Italië. De gevesten zijn echter, evenals dit bij de „estoc” het geval was, vervaardigd in Dresden en vele exemplaren zijn dan ook aan de onderzijde van de ezelshoef gestempeld met de initialen A.S. van hun maker, de messensmid Anton Schuech.

De hellebaardiers van de lijfwacht van Christiaan II waren, zoals de naam reeds aangeeft, voorzien van een hellebaard. Deze hellebaarden, welke een zuiver paradewapen waren, vallen op door hun sierlijke vorm en de goede kwaliteit van het geëtste ornament (afb. 6). De geëtste decoratie bestaat uit bladranken en cartouches op een zwarte ondergrond; in een ovale cartouche staat op de bijl aan de ene kant het wapen van Saksen en aan de andere kant de gekruisde zwaarden van het Aartsmaarschalkschap, waaronder zich het jaartal 1601 bevindt. Op de haak bevinden zich aan beide kanten de letters C D A H Z S C (voor: Christian der Andere Herzog zu Sachsen Churfürst). Bovendien bezit het Legermuseum nog een tweede exemplaar van deze hellebaarden uit de tijd van Christiaan II, waarvan de geëtste decoratie beter bewaard is gebleven maar welke niet de letters op de haak heeft.

August de Sterke (1694-1733)

De belangrijkste Saksische wapens, welke het Legermuseum verder nog bezit, stammen uit de bijna een eeuw latere periode van August II, die door zijn geweldige lichaamskracht „de Sterke” werd genoemd.

August II, geboren te Dresden in 1670, volgde in 1694 zijn overleden broer Johann Georg IV (1668-1694) als keurvorst Friedrich August I (1694-1733) op. Zijn regeringsperiode werd grotendeels beheerst door het conflict tussen de twee machtige landen: Zweden en Rusland en de rol, welke hij daarbij gespeeld heeft.

Hoewel het hof van Saksen in zijn regeringsperiode niet minder weelderig was dan ten tijde van zijn grote voorgangers, toont het toch een zekere verfijning, welke tevoren daaraan vreemd was geweest. Nadat bijvoorbeeld in 1685 door brand een groot deel van Dresden verwoest was, werd het onder Friedrich August I op een zo grootse wijze herbouwd, dat men deze stad wel het Duitse Florence heeft genoemd. Zeker niet minder kenmerkend voor de verfijnde smaak is het feit, dat in 1710 de Albrechtsburch te Meissen werd ingericht voor het vervaardigen van porselein door de uit Berlijn afkomstige alchemist Johann Friedrich Böttcher.

De politieke rol van deze keurvorst, moet hier uitvoeriger belicht worden omdat drie wapens in het Legermuseum hiermee verband houden.

Op 15 september 1697 werd Friedrich August I namelijk door de invloed van Oostenrijk en Rusland gekozen tot koning van Polen, nadat hij, om zijn verkiezingskans te vergroten, in dat jaar officieel tot het katholieke geloof was overgegaan. Tegen de zin van vele Polen sloot hij in 1699 een verbond met tsaar Peter de Grote van Rusland tegen koning Karel XII van Zweden. Bij de Vrede van Westfalen in 1648 had Zweden namelijk o.a. Lijfland gekregen en was het tot de machtigste staat in het gebied van de Oostzee geworden. Toen koning Karel XI van Zweden in 1697 overleed en hij opgevolgd werd door zijn 15-jarige zoon Karel XII, scheen nu voor Rusland het juiste moment te zijn aangebroken om een uitweg naar de

Oostzee te krijgen en een einde te maken aan het overwicht van Zweden. Hiertoe sloot Peter de Grote een verbond met Denemarken en Friedrich August I van Saksen, die aanspraak wilde maken op Lijfland. In de nu volgende Noorse-oorlog (1700-1721) bleek dat de jonge Karel XII een militair genie was, die al spoedig Denemarken tot een vrede wist te dwingen. Na het Russische leger bij Narwa verdreven te hebben, versloeg Karel XII in 1702 het leger van Friedrich August I bij Klitschkow in West Polen, waarna hij spoedig geheel Polen veroverde en Stanislaus Leszczyński tot de nieuwe koning van Polen werd gekozen. Vervolgens drong Karel XII Saksen binnen en dwong Friedrich August in 1706 om afstand te doen van de Poolse troon.

Na enige jaren onder prins Eugenius van Savoye in de Spaanse Successie-oorlog gediend te hebben, keerden de kansen voor de keurvorst weer ten goede toen Peter de Grote in 1709 het Zweedse leger bij Poltawa in Zuid-West Rusland had verslagen en hij met Russische hulp weer op de troon van Polen werd hersteld.

De macht van de Poolse adel was echter sterker geworden: deze verzette zich tegen een versteviging van zijn macht.

Friedrich August II (1733 -1763)

Nadat Friedrich August I in 1733 te Warschau was overleden, werd Stanislaus Leszczyński weer tot koning van Polen gekozen, maar vervolgens tijdens de Poolse successieoorlog (1733-1735) door een Russisch leger verdreven. De in 1696 geboren oudste zoon van Friedrich August I, die als Friedrich August II (1733-1763) regeerde, werd daarna wel in 1736 tot koning van Polen gekozen maar op voorwaarde dat hij in dat land geen vreemde troepen en dus ook geen Saksische zou gebruiken.

Uit de regeringsperiode van Friedrich August I bezit het Legermuseum drie partisanen van verschillende gardes, waarvan er twee een aanduiding hebben van zijn koningschap van Polen.

De partisaan, welke het vroegste gedateerd moet worden (afb. 9) heeft een lange tweesnijdende stootkling, aan de basis waarvan zich twee vleugels met grillige omtrek en elk voorzien van drie gaten bevinden. Deze vleugels zijn aan beide zijden zeer fraai geëts met bladranken, terwijl zich op het onderste gedeelte van de kling aan de ene zijde het monogram F A C (Friedrich August Churfürst) bevindt en aan de andere zijde het door een keurvorstenhoed bekroonde wapen van Saksen en de gekruisde zwaarden van het Aartsmaarschalkschap. Op het geëtsste ornament bevindt zich aan de zijde met het keurvorstelijke wapen, de signatuur van de etser August Richter. Wegens het ontbreken van enige aanduiding in vorm of decoratie van het koningschap van Polen, moet deze partisaan vervaardigd zijn tussen 1694 en 1697.

De tweede partisaan (afb. 5) behoort zeker tot de meest spectaculaire stokwapens uit de 18e eeuw en zij werd gedragen door de Poolse garde van edellieden.

De beide vleugels vormen tesamen een dubbelkoppige adelaar met vergulde kronen en zijn verder geëts met veren, terwijl zich op de borst het vergulde wapen van Polen en Litauen bevindt. Daarboven bevindt zich, geciseleerd en eveneens verguld, een bekroonde vlammeende zon met in het midden twee gekruiste zwaarden en een kruis. Het geheel is met schroefdraad op een achtkantige huls bevestigd, welke aan de bovenkant van de oorspronkelijke en zwart gekleurde houten schacht is gemonteerd. Deze schacht draagt verder de oude kwast van rode en gouden zijde.

Evenals dit bij de voorgaande partisaan het geval was, kan ook dit exemplaar nauwkeurig gedateerd worden. In een inventaris van de wapenkamer uit 1783 staat namelijk: „An Partisanen mit Quasten, welche Ao 1719 neugefertigtet und von der Chevalier-Garde bey den im Monath Sept. d.a. gehaltenen Festivitaeten gebraucht worden: Vier ganz vergoldete

Partisanen an schwarz gepeizten Schäfften, mit ganz goldenen Quasten und Nezen, so die Generals geführet, auf welchen zu beyden Seiten das Königl. Pohln. und Churfürstl. Sächss. Wappen, mit darüber befindl. Kreuz und Chronen gestochen und vergoldet. Und hat solche Partisanen der Obrist Lieutenant Bernhardt anhero geliefert, am 28. Nov. 1719 und 13. Juny 1720.”

De derde partisaan (afb. 5) is moeilijker te dateren en kan ook uit de regeringsperiode van Friedrich August II (1733-1763) stammen. De beide vleugels van deze partisaan vormen ook hier weer tesamen een dubbelkoppige gekroonde adelaar, welke geëts is met veren en waarvan het midden bestaat uit een uitgezaagde stervormige roset, terwijl de tweesnijdende kling, evenals die bij de voorgaande partisaan het geval was, gevlamd is. Het geheel is met schroefdraad gemonteerd op een ronde huls, welke aan de bovenkant van de oorspronkelijke en zwart gekleurde houten schacht is bevestigd, waar zich ook een thans sterk verkleurde maar oorspronkelijk blauw en geel gekleurde zijden kwast bevindt. Partisanen van dit type werden gedragen door de Zwitserse garde der keurvorsten, waarvan het kostuum eveneens de kleuren blauw en geel droeg.

Johann Georg II (1656 -1680)

Deze Zwitserse garde werd opgericht door Johann Georg II, die van 1656 tot 1680 keurvorst was en droeg aanvankelijk hellebaarden. Na de wederoprichting van de Zwitserse garde in 1725 door Friedrich August I, werd hun aantal uitgebreid tot honderd en werden zij voorzien van partisanen. Hoewel de gekroonde dubbele adelaar op deze partisaan een aanduiding is van het Poolse koningschap van Friedrich August I of van diens zoon, kan zij ook later vervaardigd zijn omdat de garde eerst in 1814 werd opgeheven.

De hierboven beschreven groep van in historisch en wapenhistorisch opzicht belangrijke Saksische wapens, is uit verschillend bezit in het Legermuseum gekomen. Ook in vele belangrijke buitenlandse wapenverzamelingen bevinden zich exemplaren van deze wapens en men kan zich dus afvragen hoe zij over de gehele wereld verspreid zijn geraakt. Het blijkt, dat in de 19e eeuw vele stukken uit de wapenkamer zijn overgedragen aan de familie van de voormalige koning van Saksen als compensatie voor het afschaffen van de monarchie. Kort na de eerste wereldoorlog besloot de Duitse regering bovendien om in verband met de modernisering van het gebouw, waarin de oude wapenkamer te Dresden was ondergebracht, een aantal duplicaten uit de verzameling van ca. 18000 wapens en uitrustingsstukken te verkopen. Uitgaande van deze beslissing werden eerst de daarvoor in aanmerking komende Duitse musea in de gelegenheid gesteld om de voor hen belangrijke stukken onder zeer gunstige voorwaarden te verwerven. Nadat dit gebeurd was, besloot men tot een openbare veiling, welke in 1919 bij de firma Lepke in Berlijn werd gehouden; de 209 catalogusnummers brachten bij die gelegenheid in totaal 223.000 mark op. Toen men in 1920 besloot om bij dezelfde firma nog eens 62 stuks te laten veilen, brachten deze al 251.440 mark op, terwijl men ook genoodzaakt was om wapens van een betere kwaliteit te laten verkopen. Aangezien verscheidene der Saksische wapens in het Legermuseum afkomstig zijn uit de bovengenoemde veilingen van 1919 en 1920, is het duidelijk dat deze tengevolge van de inflatie in Duitsland over de wereld verspreid zijn.

Literatuurlijst:

Works of reference:

Erich Haenel:

- Zur ältesten Geschichte der Dresdner Rüstkammer" in: Zeitschrift für historische Waffenkunde - Band 7, Dresden, 1915-1917, blz. 311-317. Zeitschrift für historische Waffenkunde - Band 8, Dresden, 1918-1920, blz. 181-192 (vervolg).

Erich Haenel:

- „Kostbare Waffen aus der Dresdner Rustkammer.“; Leipzig, 1923.

Erich Haenel:

- „Versteigerung von Waffen aus dem Historischen Museum zu Dresden, Berlin, bei Rudolph Lepke, 8. und 9. Oktober 1919.“ in: Zeitschrift für historische Waffenkunde, Band 8, Dresden 1918-1920, blz. 259-262.

Erich Haenel:

- „Versteigerung von Waffen aus dem Historischen Museum zu Dresden Dresden, durch Rudolph Lepke, 14. Oktober 1920“. in : Zeitschrift für historische Waffenkunde, Band 8, Dresden, 1918-1920, blz. 392-393.

J. F. Hayward:

- „The Art of the Gunmaker.“, Volume 1: 1500-1660; London 1962.

K. O. von Kienbusch:

- „The Kretschmar von Kienbusch Collection of Armor and Arms.“; Princeton, New Jersey 1963.

Sir James Mann:

- „Wallace Collection-European Arms and Armour.“, Volume 2, London 1962.

G. Rudolph:

- „Schutz- und Trutzwaffen aus dem Historischen Museum, Dresden. Versteigerung bei R. Lepke, Berlin, am 5. Mai 1927.“ in: Zeitschrift für historische Waffenkunde, Band 11, Berlin 1926-1928, blz. 175.

A. Diener Schijnberg:

- „Die Waffen der Wanburg.“; Berlin 1912.

Heribert Seitz:

- „Blankwaffen.“; Braunschweig, Band 1-1965. Band 2-1968.

Erna von Watzdorf:

- „Kursächsische Jagdwaffen von Gabriel Gipfel in der Dresdener Rüstkammer.“ in: Zeitschrift für historische Waffenkunde, Band 14, Berlin 1935-1936, blz. 4-14.